

Molaetsa go tswa go Mogokgo le Motlatsamotšhanselara

Unisa e ketekile segopotso sa dingwaga tse 150 ka 2023 ka moonno wa “Re busetsa isago ya botlhale jwa Aforika”. Lediti la “go busetsa” le na le botlhokwa jo bo rileng ka ntlha ya fa le kaya maikaelelo a go boelwa ke sengwe se se neng se latlhegile gongwe se tserwe e se ka tshwanelo, e leng maitlamo a go tsaya dikgato tse di siameng le go tlhophisa le go kaela tsela e e lebisang kwa kgatong eo.

Go busetsa isago ya botlhale jwa Aforika go ka tsewa e le “moonno” o o utlwalang mo teng le kwa ntle ga Yunibesithi ya Aforikaborwa (Unisa) le go ralala ditiragatso tsotlhe tsa yone.

Mo dipatlisisong le boitshimoleledi, yunibesithi e tsere dikgato tsa botlhokwa tsa go busetsa go ikgonaga ga Aforika mo tlhagisong le tirisong ya kitso. Kgato ya bofelo ga e ka ga go latlha ditsamaiso tsa kitso tse di neng di fekeetsa mo malobeng le go di emisetsa ka kgatelelo e ntšhwa. Nnyaa. E ka ga go godisa seemo se se akaretsang sa dipatlisiso se se tlotlang melebo ya methalethale ya setso ka go amogela, gareng ga tse dingwe, go fetolela segaeng, go tsenyeletsa mo setšhabeng, go fetolela mo Seaforikeng le go akanya ka go tswa mo bokolonialeng. E fitlhelela dipeelo tse di maleba mme e obamela maitsholo a a siameng e ntse e na le kgonagalo ya go dirisiwa selegae le lefatshe ka bophara.

Tiro e e dirwang ke Unisa mo boenjineriing jwa kalafi le tlhokomelo ya boitekanelo ke sekai. Mo mmarakeng wa didiriswa tsa kalafi, dinaga tsa letseno le le kwa tlase le la bogareng, tse bontsi jwa tsona bo leng mo kontinenteng, di iphitlhelile di le mo phefong ka ntlha ya fa di tlhoka go romela teng 95% tsa didiriswa tseno. Ka ntlha ya fa di sa thadisediwa maemo a kontinente ya rona, bogolo segolo metsemagae, go nna le mathata a go dira ga didiriswa tseno. Dipatlisiso di bontsha gore ke fela bokana ka 10% go ya go 30% tsa didiriswa tsa kalafi tse di rometsweng teng gongwe di abilwe tse di dirang.

Go samagana le tlhokego eno ya botlhokwa, baenjineri ba tsa kalafi ba Unisa ba tlhagisa didiriswa tsa kalafi tse di tlhotlhwatlase, tse di maleba mo bokaelong, go akarediwa diporosethetiki le diotthotiki, tse gape di tsamaelanang le ditshedi e bile di ka tswetsetsega mo tikologong. Maikaelelo ke go direla batho ba ba ikgatholosiwang ditharabololo le gore kwa bokhutlong, go kgontshiwe dinaga tsa letseno le le kwa tlase le la magareng go ikgonaga le gore di se ke tsa ikaega ka diiriswa tse di romelwang teng.

Kami ya thekenoloji mo tekatekanong/go tlhoka tekatekano Karolo e nngwe e dinaga tseno di nngang le tshalelomorago mo go yona ke mo tirisong ya thekenoloji ya dijitala le datha mo thutong. Mo dinageng tsa letseno le le kwa godimo, go nnye le dithutopatlisiso tse dintsi ka ga kami ya thekenoloji mo tekatekanong/go tlhoka tekatekano mo tsamaisong ya thuto. Fela tsepamo eo ga e a bewa mo seabeng sa datha mo go tlameleng ka tekatekano ya thuto mo lefatsheng lotlhe. Go leka go thiba dingwe tsa diphatlha, setlhophisa sa patlisiso sa Unisa ke karolo ya thutopatlisiso ya boditšhabatšhaba e e batlisisang tekatekano/go tlhoka tekatekano mo thutong mo lefatsheng la dijitala, go totlwe Latin Amerika, Bokone/Bogare jwa Yuropa le Borwa jwa Aforika

Mme gape go na le potso ya botlhokwa ya tlamelo e e tswetsetsegang ya motlakase le metsi a a lekaneng e bile a le phepa. Motlakase le metsi ke matshwenyego a lefatshe lotlhe mme dinaga tsa Aforika tse di iphitlhelang mo letlhakoreng la borwa la Boboatsatsi jwa Kankere gongwe mo Aforikeng ya boboatsatsi di utlwalelwa ke manokonoko a leuba le le bakilweng ke phetogo ya tlelaemete mme di na le marara a mangwe a di tshwanetseng go samagana nao. Motsiako o o senyang wa mefuta ya dimela tsa matsenelela tse di tswang kwa ntle, kgotlhelego ya dipolasetiki le ditiro tsa madirelo le meepo di tshosetsa

go tswetsetsega ga ditikologo tsa botlhokwa tsa dinoka le mafelo a kgobokanyo ya metsi a tshwana le Noka ya Bophirima jwa Crocodile le Letamo la Hartbeespoort mo Gauteng, mo Aforikaborwa. Go tsibogela seo, setlhophisa sa babatlisisi ba metsi sa Unisa se tlhotlhomisa ditharabololo di tshwana le go dirisa thekenoloji ya dipudulanyana tsa gase go fedisa mofero wa setseneledi se se tswang kwa ntle mo letamong, le go tlhagisa metshotelo, magala a a dirilweng ka dimela (biochar) le leokwane le le dirilweng ka dimela (biogas) go tswa mo moferong oo.

Ditharabololo tsa Seaforika tse di dirisegang ka bophara Le fa tseno e le ditharabololo tsa Seaforika tsa dikgwetho tsa Aforika, di ka dirisega ka bophara mme go na le kgonagalo ya gore di ka nna le kami mo dikgaolong tse dingwe tse di itemogelang dikgwetho tse di tshwanang le tseo le tlhalelo ya ditlamelo. Ka jalo, Unisa e na le maatla a kgaiano mo seraleng sa lefatshe sa dithuto le dipatlisiso. Sekai, mo Maemong a Kami ya Diyunibesithi a 2024 (go ya ka datha ya 2023), Times Higher Education (THE) e beile Unisa mo maemong a borataro mo Aforikaborwa le mo maemong a a magareng ga 601 le 800 mo lefatsheng lotlhe ka ntlha ya maitlamo a Unisa mo Maikaelelong a Tlhabololo e e Tswetsetsegang a Ditšhabakapano (diSDG).

Mo godimo ga moo, go a rotloetsa go bona yunibesithi e tokafatsa disupi le ditshupane di le mmalwa tsa botlhokwa tsa dipatlisiso. Sekai, yunibesithi e na le barutegi ba feta 250 ba ba lekanyeditsweng ke NRF, mme ba le bararo ba mo tekanyetsong ya A mme ba le 18 ba mo tekanyetsong ya B. Barutegi ba le 20 ba Unisa ba mo lenaaneng la 2% la basaense ba ba kwa godimo mo lefatsheng la 2024 mo maemong a a neetsweng fa gautshwane a Yunibesithi ya Stanford/Elsevier. Mo godimo ga moo, ntsho ya rona ya dipatlisiso e re baya mo maemong a borobedi a bosetšhaba.

Mo maemong a Impact, Unisa e bontshitse kami e kgolo le kagelo mo SDG 5 (tekatekano ya bong), SDG 16 (kagiso, bosiamisi, le ditheo tse di maatla), SDG 4 (thuto ya boleng) le SDG 17 (tirisano mmogo mo maikaelelong). Fa e tshwaela mo diphitlhelong tsa yunibesithi, THE e rile: “Maemo ano a keteka Unisa jaaka moeteledipele mo diSDG tse di rileng le gore e tswetsetse seemo se se kwa godimo sa botswerere go ralala maikaelelo ka bophara.”

(Motswedi:

<https://www.unisa.ac.za/sites/myunisa/default/News/Articles/The-rise-and-rise-of-Unisa&%2358:-University-Impact-Rankings-2024-rate-Unisa-top-6-in-SA>

Maiteko ano otlhe le dipholo tsa one di bontsha gore yunibesithi ya rona e mo tseleng ya go nna setheo sa dipatlisiso tse di tseeneletseng. Re motlotlo le le ruri ka setlhophisa sa babatlisisi le baitshimoleledi ba dipatlisiso le borutegi jwa bona bo akgelang mo tlhabololong ya Aforika le tswetsetsego ya lefatshe ka bophara. Ba tswelala go nna karolo ya botlhokwa ya ditokololo tsa setlhophisa sa kitso sa Unisa se se netefatsang gore letsatsi le letsatsi, re tswelala go busetsa isago ya botlhale jwa Aforika mo tirelong ya batho.